

Wim Duijst
Het verzwegen kind

ROMAN

INKIJK EXEMPLAAR

HET VERZWEGEN KIND

INKIJK EXEMPLAAR

INKIJK EXEMPLAAR

Wim Duijst

HET VERZWEGEN KIND

Roman

INKIJK EXEMPLAAR

INKIJK EXEMPLAAR

2017

INKIJK EXEMPLAAR

MET EEN KLAP SLA IK HET DOSSIER DICHT. OM NIET OVER TE geven, concentreer ik me op mijn ademhaling. Mijn hartslag telt honderd slagen per minuut. Minstens. De vrouw tegenover me zie ik in een waas. Haar haar is slordig opgestoken en ze draagt iets roods. We zijn de enige overgeblevenen in de studiezaal van Het Utrechts Archief aan de Alexander Numankade.

‘Meneer? Gaat het?’ vraagt ze bezorgd.

Door de verder optrekkende mist heen zie ik haar naar de baliemedewerker lopen. Haar bewegingen zijn soepel en gracieus. Ze draagt kousen met een naad en haar rok valt een stukje over haar knie. Ik wend mijn blik af en staar naar een dichtregel van Ingmar Heytze op de muur. Het dichtgeslagen dossier voor me is dat van mijn opa. Willem Loenen, de vader van mijn moeder, ik heb hem nooit gekend. Toen ik geboren werd, was hij al twee jaar dood. Mijn moeder sprak nooit over hem. Het enige dat ik van hem weet, wíst, moet ik inmiddels

zeggen, is dat hij uit Bunschoten kwam en vissersknecht is geweest. En dat hij aan suikerziekte leed.

Waarom draag ik zijn naam? In godsnaam, waarom? Alleen de tweede weliswaar, maar toch. Wat heeft mijn moeder bezielde die aan mij te geven? Ik maak een vuist en sla ermee op het dossier.

Voor me staan de vrouw in de rode trui en de baliemedewerker. De baliemedewerker geeft me een glas water.

‘U ziet er beroerd uit.’ Hij kijkt van mij naar het dossier.

Ik neem een slok. Het dossier, waarvan ik tot nu toe driekwart gelezen heb, schuif ik naar hem toe. Opnieuw neem ik een slok.

‘Wilt u dat ik een dokter bel?’ vraagt de vrouw. Ze heeft een luchtje op.

‘Het gaat wel weer.’ Ik wrijf over mijn voorhoofd. Hoewel. Heb ik me sinds ik die oproep vond een moment echt goed gevoeld?

Ik bedank beiden voor hun goede zorgen en verlaat de studiezaal.

Mijn moeder is zesentachtig en woont sinds kort in een verzorgingshuis. In haar eigen flat liet ze de gaspitten branden, deed ze haar behoefte in de plantenbak en maakte ze de sla aan met waspoeder en Cif. Toen thuiszorg niet meer afdoende bleek, trok ik bij haar in. Lang hield ik dat niet vol. Zeker niet toen ze tot twee keer toe een hartinfarct kreeg en in het ziekenhuis belandde.

Dagen ben ik met het leegruimen van haar flat bezig geweest. Vaak kreeg ik daarbij het gevoel dat ik bij haar inbrak. Brieven legde ik opzij, foto’s bekeek ik wel. Bijvoorbeeld die waarop

ze nog klederdracht droeg: een kraplap, een kulder, boormouwen en een rooie doek. Ik ken die woorden zo goed omdat ze me die als kind heeft geleerd. Ze leerde me meer woorden uit haar dialect. En bijnamen niet te vergeten. Omdat in haar geboortedorp veel mensen dezelfde achternaam hebben, kregen de meesten een bijnaam. Vaers Puup, Eetje Tommel, Kuk van Medèl... Er zitten juweeltjes tussen, die in Bordewijks *Bint* verbleken erbij.

Mijn moeder heeft tot haar eenendertigste in Bunschoten gewoond. Daarna trouwde ze met mijn vader, een rasechte Utrechter, die ze via een contactadvertentie had leren kennen. Ze kwam in Utrecht wonen, maar bleef altijd naar haar geboortedorp terugverlangen. Met weemoed vertelde ze over de gewoontes van de mensen daar. Over de postbode die haar ten huwelijk vroeg nadat hij weduwnaar was geworden. Over haar broer Bart die op zijn achttiende het ouderlijk huis was ontvlucht en naar Rotterdam was vertrokken. Over Drieka, haar zus, met wie ze in onmin leefde en die ze nog maar sporadisch zag. Waarom heb ik overigens nooit begrepen. Te verschillende karakters misschien. Met Gijs, haar jongste broer, onderhield ze het contact wel, maar ook daar kwam de laatste jaren steeds meer de klad in.

Vandaag op de kop af twee weken geleden vond ik tussen haar papieren een document dat mijn nieuwsgierigheid wekte. Het was een oproep van justitie, gericht aan mijn opa, om voor de rechter-commissaris te verschijnen. De reden stond er niet bij, enkel een tijdstip en adres. Hamburgerstraat 28 in Utrecht, 9 mei 1960 om 13.30 uur.

Onmiddellijk sloeg mijn fantasie op hol. Ik zag bankovervallen en verkrachtingen voor me, doodsbedreigingen en

gewelddelicten, en streng sprak ik mezelf toe dat ik normaal moest doen.

Maar waarom sprak mijn moeder dan nooit over hem? En wel over mijn oma? Over haar vertelde ze honderduit. Dat ze zo smakelijk kon lachen bijvoorbeeld. Of om de haverklap een miskraam kreeg. Maar vooral dat ze in de oorlog een van haar broers als vrouw had verkleed om zo aan de Duitsers te kunnen ontsnappen.

Na veel omwegen belandde ik in Het Utrechts Archief, waar ik na wat formaliteiten zijn dossier in mocht zien. Toen ik op de naam De Ruijter stuitte, wist ik helemaal niet meer wat ik las. Pieter de Ruijter was de vader van ‘meneer De Ruijter’, mijn vroegere leraar Nederlands, en hij heeft mijn opa berecht.

Kees de Ruijter zag ik een halfjaar geleden terug, tijdens een reünie van mijn middelbare school. Hij zag er nog net zo uit als vroeger, alleen zijn haar was wit geworden. Hij kwam spontaan naar me toe en prees me om *Dor gras*, de roman waarin ik de aftakeling van mijn moeder beschrijf. ‘De grootste verrassing vond ik dat ze uit Bunschoten komt.’

‘Hoezo?’

‘Omdat mijn vader daar ook vandaan komt.’

‘Echt waar?’

‘Ik ben er vaak genoeg geweest. Hartelijke mensen, vroom tot op het bot, alleen...’ Grijnzend wreef hij met twee vingers over zijn duim. ‘Veel zwartwerkers daar, hè.’ Hij lachte. ‘Mijn vader heeft er tot zijn achttiende gewoond, daarna is hij in Utrecht rechten gaan studeren. Hij was toentertijd de enige in het dorp, de meesten werden visser of boer. Visser als je uit Spakenburg kwam en boer als je in Bunschoten woonde. Zo zat het toch?’

‘Niet helemaal.’ Ik dacht aan mijn opa, die in Bunschoten woonde.

‘Mijn vader was de zoon van ‘de rieke boer’. Zegt die naam je iets?’

‘Helaas.’

We raakten in een geanimeerd gesprek en rekenden uit dat zijn vader (die tot aan zijn pensioen rechter geweest was) en mijn moeder elkaar niet gekend konden hebben. Zijn vader en mijn opa wel. Bij het afscheid gaf hij me zijn visitekaartje.

‘Wie weet komen we elkaar nog ’s tegen. Maar dan zeg je Kees tegen me, afgesproken?’

‘Afgesproken.’

Zodra ik uit het Archief thuiskom, plof ik met mijn armen slap langs mijn lijf op de bank neer. Zo blijf ik een poosje zitten. Intussen probeer ik me te herinneren wat mijn moeder over mijn opa verteld heeft, maar niets komt boven. Had ik vroeger zelf maar naar hem gevraagd. Ik ken hem enkel van die ene foto uit het album: een lange, magere man in een versleten kiel, beetje gebogen en met een pet in zijn hand. Naast hem staat mijn oma, ze is klein en gezet. Mijn moeder lijkt sprekend op haar. Mijn opa houdt een arm voor zijn borst, zij steekt de hare er bij zijn elleboog in. Niets van het drama dat komen zou, valt van hun gezichten te lezen.

Met mijn mobiel in de hand begin ik door de kamer te ijsberen. Zal ik Harry bellen? Harry en ik waren twintig jaar samen. Hij kent mijn moeders achtergrond, de ins en outs van de familie. Als ik me niet vergis, heeft hij oom Gijs zelfs ontmoet.

Ineens weet ik het, ik bel oom Gijs. Waarom niet? Ik herinner me hem als een zachtaardige en sympathieke man met

tolerante opvattingen. Bovendien weet hij alles van het misdrijf, hij was tien toen het gebeurde. Mijn hemel, je zult tien zijn en dan... Ik huiver.

Facebook levert me één Gijs Loenen op, maar een foto ontbreekt. De man heeft niet eens vrienden. Bij telefoongids.nl heb ik meer succes. Maar liefst acht keer kom ik de naam Loenen tegen; slechts voor één ervan staat een G, in de Prins Bernhardstraat in Bunschoten. Nu ik het adres lees weet ik het weer, en herinner ik me ook een interieur: gekrulde stoelpoten, schemerlampen met kwastjes, gordijnen van velours.

Terwijl ik de cijfers intoets, begin ik te twijfelen. Is dit wel een geschikt onderwerp om door de telefoon te bespreken? Kan ik niet beter bij hem langsgaan? En wat als tante Marry opneemt?

‘Met Loenen.’

‘Hallo, met David Ruleijn.’

‘Met wie?’

Ik herhaal mijn naam. ‘Van Kuintje; je neef uit Utrecht.’

‘O, David. Natuurlijk.’ Hij schraapt zijn keel. Dan, als hij zijn verbazing te boven lijkt: ‘Dat is lang geleden. Er is toch niks met je moeder?’

‘Nee, nee.’ Ik had hem in moeten lichten. Impulsief als ik ben, heb ik er geen moment aan gedacht dat hij niet weet dat ze alzheimer heeft.

‘Ik moet haar nodig weer eens opzoeken. Laatst had ik het er nog over met Marry. Hoe zou het toch met Kuintje zijn? Heeft ze onze kerstkaart wel gehad?’

‘Zeker. Nog bedankt.’

‘Van haar hebben we niks gehoord. Andere jaren stuurde ze er altijd een.’

‘Ze wordt vergeetachtig.’

‘Woont ze nog steeds op de flat?’

‘Ja’, antwoord ik, maar er klinkt zoveel aarzeling in mijn stem dat hij achterdochtig vraagt: ‘Woont ze er nou wel of niet?’

‘Wel’, antwoord ik beslist. ‘De vraag is alleen voor hoelang. Maar daarom bel ik je niet. Ik bel je voor iets anders. Voor iets wat ik vanmiddag ontdekt heb en waar ik nogal overstuur van ben.’ Aan zijn ademhaling merk ik dat hij op zijn hoede is. ‘Ik ben het archief in gedoken en...’ Mijn God, waar moet ik beginnen. ‘Opa... wat hij vroeger gedaan heeft... en dan mijn moeder...’ Tranen rollen plotseling over mijn wangen, snot loopt uit mijn neus. ‘Ik heb het ook aan mama gevraagd,’ lieg ik, ‘maar ze wil er niet over praten. Ik heb bijna het hele dossier gelezen en...’

Ineens hoor ik de ingesprektoon. Verbaasd kijk ik naar de smartphone in mijn hand.

Mijn moeder woont op de derde etage van de Prinsenhof, een verzorgingshuis in een buitenwijk van de stad. Op een centrale hal met in het midden banken rondom een plastic boom komen vier afdelingen uit, elk genoemd naar een bekende Utrechtse plek. Mijn moeder woont aan de Neude.

De Neude bestaat uit een woonkamer en een keukenblok. De inrichting herinnert aan lang geleden: eikenhouten meubels, fauteuils met gehaakte kleedjes op de rugleuning, een begonia in de vensterbank. In een kooi tjlipen twee parkieten.

Vanuit de zithoek staart meneer Hoogenboom me aan. Tegenover hem zitten twee mannen die ik niet ken. Bij het aanrecht scharrelt mevrouw Kruger. Mijn moeder zit voor het raam.

‘Kopjes’, zegt mevrouw Kruger als ik haar groet.

‘Hebt u ze afgewassen?’ vraag ik.

‘Kopjes’, zegt ze weer.

Ik groet ook Vera, die zoals altijd achter haar computer zit, en loop door naar mijn moeder.

‘Dag mam.’

Met ogen die niet zien staart ze me aan. Moet ik nu kwaad op haar zijn? Medelijden voelen? Afgrijzen misschien? Ik weet het niet. Ik zie net als altijd mijn moeder, een kleine, lieve vrouw die haar leven lang voor anderen heeft gezorgd.

‘Weet je nog wie ik ben?’ vraag ik.

‘Wat denk je?’

‘Wie dan?’

‘Dat zeg ik niet.’

Terwijl ik haar uit haar stoel help, zeg ik tegen Vera dat we naar het restaurant gaan. Vera antwoordt zonder op te kijken dat haar dat gezellig lijkt. Een van de mij onbekende mannen geeft een schreeuw. Niemand schrikt.

Het restaurant is leeg. Voordat ik bij het buffet twee cappuccino haal, zet ik mijn moeder aan een tafeltje bij het raam.

‘Die lust je toch wel?’ vraag ik zodra ik terugkom. Ik zet de cappuccino voor haar neer.

‘Wat zeg je?’

Het zal nog een hele dobber worden om het verleden boven water te krijgen. Maar je weet het nooit. Dat ze zoiets verschrikkelijks toch altijd verborgen heeft weten te houden. Ik pijnig mijn hersens op zoek naar een verspreking, een stilvallend gesprek, een droevig voor zich uit staren of een gil in het holst van de nacht. Zou papa dit geweten hebben? Dat moet toch haast wel.

‘Wat was jouw vader eigenlijk voor man?’ begin ik.

Ze pakt haar kopje, zet het weer neer. ‘Je vader was een hele goeie man. De beste van alle drie.’

‘Ik bedoel jóúw vader.’

Ze fronst.

‘Willem Loenen.’

‘Die deugde niet.’ Met ogen waarin ik een zweem van afgrijzen ontdek, kijkt ze me aan.

Met al mijn zintuigen op scherp buig ik naar haar toe. ‘Hoezo? Wat heeft hij dan gedaan?’

‘Niks.’

‘Jawel, anders zei je dat niet. Toe mam... Van vroeger weet je immers alles.’ Ik zeg het dwingend, scherp, gejaagd. ‘Je was negenentwintig, woonde nog thuis...’

‘Thuis?’

‘Thuis ja, in Bunschoten. Je moeder was pas overleden.’

‘Moeder is gisteren langs geweest en zag er heel slecht uit. Maar wat wil je met zoveel miskramen...’

Ik pak haar hand. ‘Wat heeft jouw vader uitgespookt?’

Met haar mond een stukje open kijkt ze me aan. ‘Hij is dokter geweest.’

Ik zucht, laat haar los. ‘Nee mam, hij is visser geweest. Eerst op de Zuiderzee en later op het IJsselmeer.’

‘Op de Zuiderzee kon het spoken, hoor.’ Ineens kijkt ze heel benauwd. ‘Eén keer ging het zo tekeer dat alle dijken zijn doorgebroken. Het water stond tot zo.’ Ze houdt haar hand een meter boven de grond. ‘En toen het weer gezakt was, lagen de botters op het Spui.’

Ik lepel het schuim van mijn cappuccino, neem een slok. Kan ik hier niet beter mee ophouden? Waarom wil ik het verhaal eigenlijk uit haar mond horen? Geloof ik het dossier soms niet?

‘Weet je nog wat oom Gijs en zijn vriendje Frank op een dag in de boomgaard vonden?’ probeer ik nog eens.

Ze kijkt me wazig aan.

‘Ze kwamen uit school, wilden stekelbaarsjes vangen en ineens, langs de kant van de sloot...’

‘Manden vol kersen hadden we, ja ja, elk jaar weer. En appels en peren niet te vergeten. Vader had nog een vogelverschriker voor de spreuwen gemaakt, maar het hielp allemaal niks.’

‘Hield je veel van je vader?’

‘Ontzettend veel.’

‘Ook toen hij...’ Ik zoek haar blik. ‘Ook toen hij...’ Ik laat mijn hoofd zakken. Over alle taboes heb ik geschreven, niets was me te gek, maar die ene vraag krijg ik niet uit mijn mond. Niet bij mijn moeder. Ik val terug tegen de leuning.

‘O zeker, daar heeft hij vaak genoeg over verteld.’ Haar blik dwaalt af naar de dame achter het buffet, blijft haken in het niets. ‘En dat hij het er nog levend vanaf heeft gebracht, is een wonder.’

Twee dagen lang sluit ik me op in mijn huis. Als een zombie loop ik heen en weer of zit ik voor de tv. Apps en e-mails laat ik onbeantwoord, de krant blijft op de deurmat liggen. Soms schrijf ik een nietszeggend zinnetje dat ik later weer schrap.

Aan het einde van de tweede dag houd ik het niet meer. Ik moet hier met iemand over praten. Iemand die er neutraal tegen aankijkt. Of er heel misschien meer van weet. Ik bel Kees de Ruijter.

‘Hé, David, hallo.’

Meteen steek ik van wal. ‘Ik heb een hele gekke vraag. Hoe oud was jij in 1960?’

Even is het stil. ‘Vijftien’, zegt hij dan.

‘Had je vader het toen weleens over zijn werk?’

‘Nnn... nee. Nou ja, soms. Hoezo?’

‘Zegt de naam Loenen je iets?’

‘Hoe?’

‘Loenen. Willem Loenen. Hij kwam uit Bunschoten.’

‘Willem Loenen uit Bunschoten’, denkt hij hardop. ‘Nee,’ zegt hij dan, ‘die naam zegt me niets. Waarom vraag je dat?’

Ik vertel hem dat Willem Loenen mijn opa is en dat ik in Het Utrechts Archief heb ontdekt dat hij een kind heeft vermoord. Het hoe en waarom laat ik weg. Het is voor het eerst dat ik dit hardop zeg en mijn stem trilt er een beetje bij. ‘En jouw vader’, sluit ik mijn verhaal af, ‘heeft hem berecht. Vandaar.’

‘Mijn God’, zegt De Ruijter.

‘Ja.’ Wat moet ik anders zeggen?

‘Ik zou je graag helpen, maar... Het spijt me.’

‘Geeft niet. Het leek me ook onwaarschijnlijk dat je er meer over zou weten, maar ik dacht... Je weet het nooit.’

‘Zeker.’

Ik verontschuldig me en neem afscheid.

Volgens het dossier woonde mijn moeder in 1959 achter de hervormde kerk van Bunschoten, in een huis met een sloot en een boomgaard erachter. Het godshuis dateert uit de vijftiende eeuw en is gewijd aan de heilige Catharina. Catharina werd gezien als beschermster tegen de pest, las ik gisteravond op Wikipedia en, let op: ‘ter bewaking van de kuisheid en als beschermster tijdens de bevalling’. Ik kan niet anders dan concluderen dat Catharina na het overlijden van mijn oma in

een comateuze slaap is gevallen. Voor de pest heeft ze hopelijk wel gedeugd.

Via een smal pad bereik ik de achterkant van de kerk. Ik had smalle straatjes met oude, karakteristieke huizen verwacht, maar in plaats daarvan zie ik een vrijwel leeg parkeerterrein, een weg, een onbewoonbaar verklaarde woning en een aantal rijtjeshuizen uit de jaren zeventig van de vorige eeuw. Van een huis met een sloot en een boomgaard erachter geen spoor.

Ontgoocheld kijk ik om me heen. Ik had het huis willen zien. De muren aan willen raken. Binnen willen kijken. Ik had in de boomgaard rond willen lopen. Aan de slootkant willen gaan staan. Maar vooral had ik iets van het leed dat mijn moeder doorstaan heeft mee willen voelen, ook al lijkt me dat onmogelijk.

Ben ik daarvoor uit Utrecht gekomen! Ik had in die tijd mijn hoofdstuk af kunnen hebben en aan een nieuw kunnen beginnen. Kwaad schop ik een keitje weg. Nooit, realiseer ik me, zal ik de plek waar het gebeurd is kunnen zien. Hooguit kan ik hem in mijn verbeelding laten bestaan.

Ik zet de kraag van mijn jas omhoog. Mist hangt boven de huizen. Mijn adem komt in wolken uit mijn mond. Dan kom ik plotseling op een idee. Dat ik daar niet eerder op gekomen ben! Ik pak pen en notitieboekje uit mijn jaszak, kijk op mijn horloge en schrijf op: *06-02-2017. 11.58 uur. Idee voor een nieuw boek.*

Via hetzelfde pad loop ik naar mijn auto terug. In een van de huizen in de Dorpsstraat hangt een vrouw een dekbed uit het raam. In de verte rinkelt een schoolbel, vrijwel meteen gevolgd door het onheilspellende geloei van het luchtalarm.

Ik stap in en rijd weg.

Als ik mijn jas van de kapstok pak, gaat mijn telefoon over. Kees de Ruijter, lees ik op de display, en meteen hang ik mijn jas weer op. Ik veeg met mijn vinger over het scherm en loop terug naar mijn kamer.

Hij klinkt opgewonden. Soms schraapt hij zijn keel of hoor ik hem ademhalen. Op de achtergrond tikt een klok.

‘Ik heb nog ’s nagedacht en... Weet je, mijn vader heeft een archief nagelaten. Toen je me belde stond ik daar niet bij stil, maar later... Gisteren ben ik erin gedoken en je zult me geloven of niet, maar de zaak van jouw opa hield hem zó bezig dat hij er aantekeningen van heeft gemaakt. Persoonlijke notities, zou je kunnen zeggen. Ik heb ze gelezen en ze raakten zelfs mij.’ Hij kucht. ‘Dat komt natuurlijk doordat ik mijn vader er zo duidelijk in herken, maar ook... Wat een verhaal trouwens.’

Even ben ik stil. ‘Mag ik ze komen halen?’

‘Ja, natuurlijk. Als je ze maar niet kwijtraakt. Of er wijn over morst. Mijn zus vindt het trouwens ook goed.’

‘Wat?’ Een loodzware last drukt plotseling op me.

‘Dat ik ze aan je uitleen.’

We spreken af voor morgen.

Kees de Ruijter woont aan het Merwedekanaal in de wijk Oog in Al. Na de lunch bel ik bij hem aan. Als hij me vraagt binnen te komen, zeg ik dat ik een andere keer graag op zijn uitnodiging inga, niet nu. ‘Ik heb straks een afspraak.’ Ik kijk op mijn horloge. ‘En daar kan ik onmogelijk omheen.’

Kees loopt naar achteren. In de hal hangt een baklucht, achter een deur klinkt het geluid van stromend water. Onder de kapstok staat een paar bergschoenen.

‘Ik heb moeten praten als Brugman om Anna zover te

krijgen,' zegt Kees als hij even later met een envelop van A4-formaat terugkomt, 'maar uiteindelijk is het gelukt.'

'Wie is Anna?'

'Mijn zus. Anderhalf jaar ouder dan ik. Getrouwd met Karin en moeder van Jurgen. In dezelfde tijd als waarin jouw opa terechtstond, speelde er het een en ander met haar. De details zal ik je besparen, maar leuk was het niet. Afijn, je leest het wel.'

Ik bedank Kees, stop de envelop in mijn tas en rijd weg. Eenmaal thuis haal ik de papieren uit de envelop. Al bladerend ontdek ik af en toe de naam van mijn opa, vaker nog die van mijn moeder. *Wat met Kuintjes kind is gebeurd, zal mijn kleinkind niet gebeuren.*

Met tegenzin begin ik te lezen.

INKIJK EXEMPLAAR